

Ciril Kosmač: TANTADRUJ

Književnost med obema vojnama delimo navadno na dve obdobji - na prvo, ki traja do 1930, drugo pa do začetka druge svetovne vojne. Značilnost prvega obdobja je ta, da v njem prevladuje ekspresionizem, bistven za drugo obdobje je razmah in prevlada socialnega realizma nad ekspresionizmom in drugimi smermi.

Sredi tridesetih let, ko je socialni realizem postal že prevladujoča smer slovenskega pripovedništva, je ustvarjal tudi Ciril Kosmač.

Rodil se je l. 1910 na Slapu ob Idrijci. Zaradi narodno zavednega delovanja so ga fašistične oblasti zaprle. V Jugoslaviji se je uveljavil kot mlad pisec povesti in novel. Po vojni je bil urednik časopisa Slovenski poročevalec, pozneje svobodni književnik. Umril je v Ljubljani leta 1980.

Kosmačeva proza ne bi dozorela do tolikšne čistosti, plastičnosti, še zlasti pa ne do tolikšne čustvene vznesenosti, če ne bi bilo v njegovem življenju domotožja po domovini. Domotožje je tako postala močna pobuda za ustvarjanje in tudi pozneje je polnilo Kosmačevo pripovedništvo z izjemno čustvenostjo in notranjim navdušenjem.

Kosmačevo predvojno pisateljsko ustvarjanje je po obsegu skromno. Obsega nekaj krajših novel ali črtic, ki so izšle l. 1946 v zbirki Sreča in kruh. Pisateljeva dela, napisana po drugi svetovni vojni, sodijo v okvir sodobne književnosti. Napisal je tudi roman Pomladni dan, novelo Balada o trobenti in oblaku ter za mladino Medvejke in V gaju življenja.

Tantadruj

Novelo z naslovom Tantadruj je izdal leta 1959. Idejo za pisanje je dobil, ko je šel mimo piranskega pokopališča in se ozrl v posrebreni napis, ki je bil nad zaprtim vhodom. Pogled na vhod ga je spomnil na domači kraj ter na materino pripoved o Tantadruju.

Tantadruj je bil "vaški norček" ali, kot so ga imenovali domačini, "božji otrok". Želel si je umreti, ker mu je mati rekla, da bo srečen šele tedaj, ko bo umrl. Te materine besede je otrok sprejel za svoj življenjski cilj. Medtem ko je Tantadruj odraščal, je zbiral zvonce za mučenike. Z njimi je zvonil od sejma do sejma in vsak mimoidoči ga je ogovoril. Z njegovimi zvonci je Najdeni Peregrin, vaški umetnik in lepotec, zaigral pretresljivo melodijo, ki so jo vaščani poslušali z zbrano onemelostjo.

Tantadrujeva trmasta ideja, da bo našel pravo pot do smrti, takšno namreč, ki jo bosta potrdila tudi cerkev in zakon, ga vodi skozi različne preizkušnje in skozi kraje, kjer se shajajo vaščani. To so sejmišče, gostilna in pokopališče. Razen Tantadruja, Peregrina in Matica so tu še Repa-krompir, Božorno-boserna in Žakaj. Prvi je ponorel zaradi enoličnega dela in jela, drugi je bil obseden od ideje o nasprotni perspektivi zidanja, tretji je mučeni spraševalec, kateremu vsak odgovor sproži novo vprašanje. Ti "božji otroci" s svojimi norimi idejami razrešujejo Tantadrujeve želje. Tantadruja hočejo živega pokopati v jamo. Za kazen in da ne bi več vznemirjali urejenega vaškega sveta, morajo po župnikovem in stražmojstrovem naročilu oditi vsak po svoji dolini na vse štiri strani neba.

V berilu je odlomek, ki opisuje vaške norčke, ko preživljajo skupaj semanji dan. Pri tem pa skupaj in posamično zadevajo ob robove normalnega sveta, ki ga predstavlja predvsem župnik kot utelešenje socialne in moralne norme.

Tantadruj se skozi semenj prebija s težkimi kravjimi zvonci in sreča vaške otročaje, ki ga ustavijo z vprašanjem, če je že našel pravo pot "za smrt". Pove jim, da prejšnje poti niso bile, nova, ki jo ima v mislih, pa je gotovo prava. Zato se napoti do župnika, da se prepriča, če je izbral pravo pot. Medtem ko je maša, se on poigrava s ptički. Ob koncu maše pa stopi do župnikov. Župnik mu pove, da to ni pametna ideja, ker ga bo modras samo zastrupil. Tantadruj se žalosten odpravi v vas in pove prijateljem, da tudi tokrat ni izbral prave poti.

Odlomek obsega celotno tretje poglavje. Osebe v delu so preproste, skrivajo žlahtno človečnost, navzven spokojno življenje pa v globini razodene burne tokove. Kosmač ne izbira izrazitih gruntarjev niti vaških proletarcev, ampak o izbiri odloča človekova kvaliteta in izjemnost njegove usode.